

Liturgijska glazba u prošlosti i sadašnjosti

Pregled liturgijsko-glazbene prakse kroz određene povijesne etape i umjetničke stilove

MIROSLAV MARTINJAK, ZAGREB

Stručni članak

(XII. nastavak)

Prošlo je dosta vremena od Drugog vatikanskog sabora, a završilo je i drugo tisućljeće pa je vrijeme, dok smo još na počecima trećeg tisućljeća, da napravimo temeljnu analizu svega što se događalo i događa u posljednjim desetljećima drugog tisućljeća u cjelokupnom liturgijskom životu današnjih generacija i prema tome odrediti pravac kojim bi trebao ići razvoj crkvene, liturgijske glazbe.

Već duže vrijeme liturgijska glazba na našem području nema svoga pravog zagovornika, osim pokojeg pojedinca i crkvenog veledostojnika. Vrlo je malo pisanih zapisa, uputa i tome slično od najviših crkvenih vlasti. Sve drugo kao da je važnije, praviti razne statistike, izračunavati koliko nas ima, koliko nas nema, koji vjerujemo, koji ne vjerujemo, koliko ljudi prakticira svoju vjeru i slično. Gledamo li svijet oko nas primjećujemo da zabavna glazba ima itekako dobre zagovornike i sponzore koji se zalažu za taj vid glazbenog izraza, koncertna glazba ima također svoje zagovornike, narodna, folklorna glazba također, jedino crkvena glazba ostaje prava sirotica (kako su i nekada rekli cecilijanci) u našem vremenu, koja gubi i svoj identitet, svoju fizionomiju, a koji puta i svoj *raison d'être*, jer razni vremenski trendovi puno su jači, utjecajni od glazbe koja služi obredu i koja želi uzdizati duh čovjeka k Bogu. Ne mislim da je crkvena glazba na prvom mjestu u liturgijskom životu kršćanske zajednice ali nije ni na zadnjem. Treba joj dati realno mjesto u liturgiji, onakvo kako je Drugi vatikanski sabor istaknuo u *Liturgijskoj konstituciji*, VI. glava. t. 112. «Držeći se, dakle, odredaba i zapovijedi crkvene predaje i discipline te imajući na umu svrhu svete glazbe, a to je Božja slava i posvećenje vjernika.» S pravom je Sabor dao glazbi uzvišenu zadaću kao i liturgiji i to obvezuje u savjesti sve crkvene ljude, počevši od biskupa, svećenika, redovnika i redovnica i običnih vjernika svih boja da ozbiljno ispituju situaciju i da

se s pravom kaže, da li doista glazba koja se izvodi po crkvama služi Božjoj slavi i posvećenju vjernika ili je naprotiv u službi ljudske slave i rastresanju vjernika. Na početku ovog tisućljeća zadaća je svih nas da jasno pogledamo stvarnosti u oči. Problema, na tome području, ima puno. Prije svega trebalo bi razvijati svijest da je to vrlo važan segment kršćanskog življenja. Glazba, bez sumnje, ima ontološku vrijednost, i pripada čovjeku i njegovoj povijesti (sapit hominem). Tko god poznaje čovjeka i želi ga odgajati ne može zaobići glazbu. Filozof Konfucije tvrdi: «Ako želite znati da li je neka zemlja dobro vođena i ako ima dobre navike i ponašanja slušajte njihovu glazbu.» Pitagora je držao glazbu najvećom mudrošću, a Sokrat najvišom filozofijom. Crkva je od samih početaka shvatila da glazba može biti poseban izraz, drugačiji od jednostavnih riječi, pojmova, te da može dati vjerskom obredu poseban zanos, ljepotu i svečanost. Tako je razvoj kršćanske glazbe krenuo u svoju povijest od samih početaka kršćanske liturgije. Taj povijesni razvoj vrlo je zanimljiv, bogat, nadahnut, ali i u nekim trenucima i problematičan i na stranputicama ili u sukobu s duhom i porukom liturgije.

Pjevanje koje je poseban izraz kršćanske glazbene kulture (u počecima kršćanstva glazbala su bila zabranjena) mora za kršćane i danas postati izraz vjere, izraz Kristova misterija, potpora molitvi, kako kaže treća uputa o ispravnoj primjeni Konstitucije o svetoj liturgiji *Liturgicae instaurationes* od 5. rujna 1970. godine. Crkveni dokumenti vrlo su jasni glede crkvene glazbe ali bi ih trebalo korektno i savjesno provoditi u život. Gledamo li danas što se događa po našim crkvama, tko vodi, animira i koncipira taj dio kršćanske i vjerske kulture onda nam se čini kao da se i na tome području obistinjuju riječi sv. Pavla u 2. poslanici Timoteju: «Jer doći će vrijeme kad ljudi neće podnositi zdrava nauka nego će sebi po vlastitim požudama nagomilavati učitelje kako im godi ušima; od istine će uho odvrćati, a bajkama se priklanjanje. Ti, naprotiv, budi trijezan u svemu, zlopati se, djelo izvrši blagovjesničko, služenje svoje posve ispuni!»

Svi problemi nisu nastali danas već se oni gomilaju od 60-ih godina prošlog stoljeća i poslije II. vatikanskog sabora. Kriza crkvene glazbe sve se više produbljuje i te krize svjesne su i naše generacije. O čemu se radi? Radi se prije svega o pitanjima *sacroprofano, umjetnost - ne umjetnost*. Najveći je problem, prema riječima Valentina Donelle činjenica da je od mladih generacija preuzet najjadniji i najsiromašniji glazbeni model, *canzonetta - slager*, i to je najprije ušlo kao model mladih, a zatim se uvuklo u sve

sektore liturgijskog i crkvenog realiteta, što je vrlo opasno. Podmuklost cijelog procesa jest da se razvija kao studiozni projekt pod vidom liturgijske prakse, a želi se opravdati i teološki. Tako se poziva na pluralističke principe i potrebe zajedničkog aktivnog sudjelovanja. Napravimo li paralelu, se primjećuje se da je u prošlosti bjesnilo neznanje i liturgijska grubost, a danas se događa liturgijska edukacija zajedno s nedostojnim glazbenim manifestacijama. Kako se sve to dogodilo? Kako se rodila ta kriza i koji su joj bili motivi? Na to nije lako odgovoriti, ali možemo nabrojiti neke događaje koji su se dogodili u posljednjoj četvrtini XX. st., a koji su značajni za razumijevanje cjelokupne situacije.

- a) Dogodio se II. vatikanski sabor koji je dao nove poticaj, probudio volju za obnovom liturgije, za aktivnim sudjelovanjem u njoj - *partitipazione actuosa*.
- b) Ogroman razvoj lake, zabavne glazbe, posebno između mladenačkih skupina, folk pop, rock i to sve od slavniha Beatlesa do danas. Sve više sazrijeva glazbeni mentalitet te vrste i to kako izvan Crkve tako i unutar.
- c) Mladenačka kulturna revolucija 1968. godine želi raskrstiti sa svime što nosi epitet *staro*, uključujući, disciplinu, autoritet, *sensus Ecclesiae*, tradiciju i vrijednosti glazbene prošlosti.
- d) Širenje pojmova kao što je kulturni pluralizam, spontanost, protagonizam, liturgijska funkcionalnost, kreativnost grupe itd. To doprinosi odbacivanju takozvane aristokratske i elitne crkvene glazbe, kao i službu zborova, jer s njima navodno nema neposrednog stvaranja i kreiranja. Tako nastaje neka vrsta proleterske revolucije (kako naziva autor Donella) s vlastitim tekstovima (inspirirani na socijali ili općenitosti, dobri također i za ateiste...). Gitara i bubnjevi postaju simbol te revolucije.
- e) Razvijanje glazbenog jezika koji se temelji na canzoneti popularnog žanra. Ta canzoneta nije postala samo glazbeni jezik, već rasprostranjen mentalitet od redovničkih zajednica, seminara, religioznih instituta, crkvenih pokreta itd.
- f) Ne smije se zaboraviti utjecaj južnoameričke, angloameričke i afričke glazbe i liturgije koja se upoznala preko misionara, te se željelo imitirati afričku liturgiju kao najautentičniju, koja se može primijeniti i na europskom tlu.
- g) Sve to do sada spomenuto prati jaki sekularizam koji želi sve desakralizirati.

h) Prvi mit koji je trebalo srušiti u liturgijskoj glazbi jest razlika između *sacro* i *profano*. Nema više *sacro* (sveto) niti *profano* (svjetovno), ništa nije loše, sve može postati *sacro* ili bolje rečeno, sve se može integrirati u liturgiju ako funkcionira i sviđa se grupi koja slavi. Sveta glazba postaje mit, orgulje isto, gregorijansko pjevanje i klasična polifonija također. Sva tradicija crkvene glazbe postaje retorika, mrtva stvar koja ne može odgovarati današnjoj senzibilnosti i kulturi. Vrata crkve i liturgije širom se otvaraju i mogu proći *oves et boves*. Iza svega toga niče trgovina svakakvim publikacijama, najčešće grubim, i to kako s čisto estetske strane tako i sadržajne. Tu su često uključeni mladi i kler, od redovnika i časniha sestara do svećenika i velika većina njih nije kadra prosuditi i kritički se odrediti prema takovim proizvodima. U takvoj situaciji se podrazumijeva i sadržan je jedan određeni diletantizam (nestručnost) i nesposobnost. Svi su se osjećali pozvanima i sposobnima da postanu skladatelji, dirigenti, nadobudni pokretači novog, voditelji grupa i slično. Autentični glazbenici koji su prošli dugogodišnje škole i za koje je sabor rekao *«trebamo vas da ne padnemo u očaj»* postali su beskorisni Crkvi. Dio te klime mnogi crkveni glazbenici doista su doživjeli te doživljavaju još i danas i to kako kod nas, tako i diljem nekih europskih zemalja.

Sve ovo nabrojeno stvorilo je danas akutnu problematiku na području liturgijske glazbe na cjelokupnom europskom prostoru. Stvorena je kriva slika i shvaćanje glazbe u njoj liturgijskoj ulozi i sasvim oprečna mišljenja o tome. Jedni pokušavaju zagovarati glazbu koncertnog stila, drugi glazbu šlagerškog stila, treći glazbu koja odgovara određenoj vjerničkoj grupi, pa se pozivaju svi koji misle da imaju dara da napišu popijevku iz nadahnuća (razni molitveni pokreti), četvrti su zadovoljni da se nešto pjeva, samo da nije tišina. Redovito se o tim pitanjima se odlučuje bez stručnih crkvenih glazbenika, koji su, nažalost, po našim župama slabo ili nikako prisutni.